

האוניברסיטה העברית בירושלים
המכון ליחסים בינלאומיים ע"ש לאונרד דיוויס, המחלקה למדע המדינה

ג'ין שארפ

על האופציות הפוליטיות העומדות בפני ישראל
להתמודדות עם האינתיפאדה -
ותוצאותיהן האפשריות

תדפיס מתוך
מדינה, ממשל ויחסים בינלאומיים • 32
ירושלים, אביב תש"ן

Considering Policy Options and
Consequences for Israel Facing...

Hebrew

נקודת ראות

ג'ין שארפ

על האופציות הפוליטיות העומדות בפני ישראל להתמודדות עם האינתיפאדה - ותוצאותיהן האפשריות

מראשיתה, הציבה האינתיפאדה בעיות קשות בפני החברה והממשל בישראל. הבעיה המיידית היתה, כיצד תתמודד ישראל עם האיום הישיר של ההתקוממות. תוך כדי הערכת הפתרונות, נאלצה ישראל לבחון מחדש את צדקת תביעות הפלסטינים לעצמאות. האינתיפאדה הציבה סוגיה לגבי הצורך בשינויים במדיניות הישראלית, שישפיעו בטווח הארוך על בטחונה של מדינת ישראל.

כשבאים לבחון את האינתיפאדה, חשוב לזכור את שורשי הסכסוך: תביעות ישראל והפלסטינים, מטרות הקבוצות השונות, העוולות שנגרמו לא פעם על ידי כל הצדדים במחלוקת, והדימוי ההדדי של הקיצונים משני המחנות; אך מאמר זה לא ינסה להתעמק בנושאים אלה. מבחינות מסוימות, ניתן לייחס להם חשיבות משנית לעומת הבעיות והנושאים העומדים בפני ישראל בהתמודדותה עם ההתקוממות שהחלה בדצמבר 1987.

עד כה נכשלו כל מאמציה של ישראל לשים קץ להתקוממות. מנהיגים צבאיים בישראל אף התבטאו בפומבי כי אין שום דרך צבאית לסיים את האינתיפאדה. בעבר, ישראל והפלסטינים כאחד הצדיקו את האלימות שנקטו בצורך להגן על עצמם מפני אלימותו של הצד השני וכאמצעי לתקן עוולות קודמות, אך אלימות זו לא השיגה את מטרותיה. לעתים קרובות נעלמו מעיני הנצים מטרותיו של הצד השני, כבודו העצמי, ושאיפות השלום והעצמאות של היריב. תחת זאת, התמקדה ישראל בפעולות

המחבר הוא נשיא מכון אלברט איינשטיין בקמברידג', מסצ'וסטס, ושותף למצע לאי-אלימות במרכז ליחסים בינלאומיים של אוניברסיטת הרווארד. ברוס ג'נקינס ממכון אלברט איינשטיין תרם לכתיבת המאמר.

תרגמה מאנגלית: הדס שפר.

פלסטיניות מסוימות - האלימות על צורותיה השונות - ובחשש הגדול שלה מפני העתיד. מצד שני, הפלסטינים התרכזו בעיקר באבדן אדמותיהם, בתייהם וחיי אחיהם שנפלו בידי הישראלים, וכן בשלטון ובדיכוי המתמשכים מצד ישראל.

מצב זה הוביל בשנים האחרונות להמשך האלימות משני הצדדים בלי שיירה לדבר סוף, ובלי שהצדדים יראו בכך בטחון או פתרון קבוע ומשביע רצון לסכסוך. שני הצדדים ראו בסכסוך איום על קיומם הלאומי, והאמינו באלימות כאמצעי להשגת מטרותיהם. לצופים מהצד נראה היה פתרון הסכסוך כחלום רחוק, שכן אף צד לא זנח את מטרותיו, ולא הסכים להיכנע לאלימות הצד שכנגד.

אופציה אחת, שלא זכתה בתחילה להערכה רצינית, היתה שאחד הצדדים יעבור ממאבק אלים למאבק ללא אלימות. ברור היה שישראל, בשל סיבות שונות, אינה מסוגלת לבחון ברצינות מעבר למאבק לא אלים כנגד אלימותם של הפלסטינים ושל צבאות ערב.

נראה היה שלפלסטינים, לעומת זאת, קל יותר לבחון מעבר למאבק ללא אלימות. ברור היה שצבאות ערב לא יתערבו לשחרור הפלסטינים, והמאבק המזוין של הפלסטינים נגד ישראל בעבר לא תרם להכרה בזכויותיהם ולא קידם את תהליך קבלת העצמאות שלהם. בשנות השמונים היו מנהיגים פלסטינים שהגיעו למסקנה, כי מאבק ללא אלימות יהיה יעיל יותר להשגת מטרותיהם מאשר מאבק אלים. מנהיגים פלסטינים נוספים החלו להתייחס לרעיון ברצינות.

בשנת 1983 החלו כמה מנהיגים פלסטינים לתת דעתם ברצינות על אסטרטגיה של מאבק ללא אלימות. פרסומים שונים על אופיו האפשרי של מאבק ללא אלימות ועל הפוטנציאל הגלום במדיניות פלסטינית כוללת של אי-אלימות, ראו אור בערבית בשנים שלאחר מכן, והרעיון הועלה לדיון במסגרת אש"ף.

בנובמבר 1986 הועלתה בפני מדינאים ישראלים שאלת ההשלכות של שינוי כזה במדיניות הפלסטינית. מדינאים מהתחיה ועד רצ הסכימו ביניהם שלישאל יהיה קשה יותר להתמודד עם מאבק ללא אלימות מצד הפלסטינים, מאשר עם המשך המאבק האלים. כמה מהנשאלים אמרו שאסטרטגיה פלסטינית כוללת כזו תוכל אולי לשים קץ למעגלי האלימות של שני הצדדים ולהביא לדו-קיום בשלום של שני העמים, ללא שלטון של אחד הצדדים על משנהו.

פעילות אלימה ופעילות אי-אלימה באינתיפאדה

האינתיפאדה אינה נקייה לגמרי מאלימות. במאבקם בשלטון הישראלי בשנתיים האחרונות השתמשו הפלסטינים ביידי אבנים ובקבוקי תבערה, ואף באמצעים קטלניים יותר. אין להתעלם ממעשי אלימות אלה, אך הפלסטינים והנהגת אש"ף החליטו בבירור

להגביל את השימוש באלימות כאמצעי להבעת מרי. על פי רוב לא נעשה שימוש בנשק חם.

מומחים העריכו, שמדצמבר 1987 ועד ינואר 1990, בין 80 ל-90 אחוז מ"כוח המאבק" של הפלסטינים התבטא בפעולות לא אלימות. הפלסטינים השתמשו באמצעים כגון חרס כלכלי, סרבנות מס, השבתת כוח עבודה, שביתות מסחר, התנגדות לצווים ישראליים ואי קבלת מרות הממשל הישראלי בשטחים, התפטרות מעבודה במוסדות ממשלה ישראליים (גובי מס ושוטרים), קניית מצרכי מזון ומוצרים פלסטיניים בלבד (במקום ישראליים), הקמת מערכת חינוך עצמאית לילדים ושביתות רעב.

הסיקור התקשורתי של האינתיפאדה לא נטה להתרכז בצורות אלה של מאבק ללא אלימות, אלא באירועים הנדירים יותר אך החזותיים והדרמטיים של השימוש המוגבל באלימות, שנפוץ גם הוא בקרב הפלסטינים: יידוי אבנים ובקבוקי תבערה. מנקודת ההשקפה הישראלית, פעולות אלה ואחרות, אלימות באופן קיצוני, הן הפרובוקטיביות ביותר, והן גורמות לעוינות גדולה. רבים במחנה הפלסטיני רואים בשיטות אלה פעולות מזיקות.

יידוי אבנים עלול לגרום לפציעה ואף למוות, גם אם מטרתו להביע מרי. הפלסטינים רואים ביידוי אבנים אמצעי להביע את זעמם על אי הצדק והסבל שנגרמים להם זה עשרות בשנים. לעתים אף טוענים שיידוי אבנים הוא פעולה לא-אלימה בהשוואה להכאות, לירי, להרג ולפציעות הנגרמים בהיקף גדול לאין שיעור לפלסטינים. בקבוקי תבערה מסוכנים יותר מיידוי אבנים, אך הפלסטינים החמירו את ההגבלות על השימוש בהם.

לעתים, בניגוד להוראות אש"ף, פלסטינים בודדים או כאלה שפועלים בהוראת קבוצות פלסטיניות אחרות, תקפו והרגו ישראלים במתכוון (תוך שימוש בסכינים, גרזנים, נשק חם, התקפות על אוטובוסים וכדומה). התוצאה היתה סבל שנגרם לישראל, ונסיגה בתהליך הגשמת המטרה הפלסטינית.

מניין ההרוגים והפצועים מראה, שמספר רב יותר של פלסטינים קיפחו את חייהם במהלך הסכסוך מאשר ישראלים. ואולם, השוואה בין האלימות המוגבלת של הפלסטינים להפעלת אלימות מצד ישראל, בין אם תיעשה על ידי הפלסטינים ובין שיערכו אותה ישראל או גורם אחר, אינה תחליף לניתוח אסטרטגי של המשך הסכסוך או פתרונו.

ישראלים אינם מסוגלים לראות באבן הנזרקת עליהם הבעה לא-אלימה יחסית של זעם וזעקה לצדק. יידוי האבנים נתפס כאיום נוסף על חיי היהודים (הרג מכוון הופך את המושג הנתפס למציאות מוכחת). תפיסת יידוי האבנים כאיום על חיי יהודים חוסמת

את המסר שהפלסטינים רוצים להעביר לישראל, ותורמת להגברת התמיכה בישראל במדיניות של יד חזקה. תפיסה זו אף מגבירה את הנכונות בקרב חיילי צה"ל למלא (ולהוסיף) אחר הוראות להכות או לירות בפלסטינים. הפסקת יידוי האבנים והאיומים האחרים על חיי יהודים בישראל היא מעניינם של הפלסטינים והישראלים כאחד.*

אין פירוש הדבר שכל אנשי הממשל בישראל יברכו על מעבר פלסטיני למאבק ללא אלימות. אותם ישראלים התומכים בסיפוח הגדה המערבית ורצועת עזה, גירוש הפלסטינים למדינות ערביות אחרות, או קיום תת-מעמד פלסטיני (מבחינה פוליטית וכלכלית), יעדיפו אולי את החרפת האלימות מצד הפלסטינים, שתיתן "צידוק" לגירוש, דיכוי ביד חזקה, שלטון נוקשה וכדומה, וכן תזין את הפחד הגדול הנטוע ביהודים בשל רדיפות במשך מאות שנים ובמיוחד לאחר השואה.

למרות דברי ישראל בגנות המאבק הפלסטיני האלים, יש משמעות רבה לכך שפלסטיני, אשר נאם למען מאבק באמצעים אי-אלימים בלבד, מובארק עוואד, גורש מישראל. באמצע שנת 1989, שני מנהיגים פלסטינים לא קיבלו אשרות יציאה מישראל משום שמטרת נסיעתם היתה לנאום על "אי-אלימות" בכנס בקנדה. נאמר להם שאילו נאמו על כל נושא אחר, היו מאפשרים להם לנסוע. דוגמה נוספת לכך שמנהיגים בישראל הבינו את העוצמה הטמונה במאבק ללא-אלימות היא הדיכוי הנוקשה של תנועת סרבני המס בבית-סחור ב-1989. דיכוי נמרץ של פעולות לא-אלימות וענישת המעוררים לאי-אלימות יכולים להתפרש (באופן שגוי) על ידי הפלסטינים כמצדיקים את החרפת המאבק האלים מצדם.

אירועים כגון יידוי אבנים, בקבוקי תבערה, דקירות, התקפות על אוטובוסים ופעולות אחרות של הפלסטינים, וכנגדם הרג ופציעות שגורמת ישראל, החרפו את הסכסוך במידה כזאת, שקשה כיום לחזות את עתידו.

ככל שתימשך האלימות משני הצדדים, כן יקשה יותר תהליך ההגלדה של הפצעים הנפשיים והפיסיים. חישובי יתרונות לטווח הקצר של האלימות הפלסטינית או הדיכוי הישראלי הנוקשה, עלולים להמיט אסון בטווח הארוך. כדי שאפשר יהיה להכריע באופן נכון בעניין התגובה על האלימות, יש להגיע קודם להבנה מדויקת יותר של המציאות הפוליטית.

* ניתוח של חיזוק המטרה הפלסטינית באמצעות מעבר לאסטרטגיה של אי-אלימות ראה אצל: Gene Sharp, "The Intifadah and Nonviolent Struggle," *Journal of Palestine Studies*, 19, No.

1, Autumn 1989, pp. 3-13.

הצורך להכיר במציאות

שני הצדדים חייבים להכיר בשתי עובדות מרכזיות.

ראשית, במשך מאות בשנים חיפשו היהודים מולדת ומקום מקלט מרדיפות ומשואה. אזרחי ישראל לא יארוזו כעת את מטלטליהם ולא יחזרו למדינות שמהן באו הם או הוריהם.

מרבית הפלסטינים מכירים בעובדת קיומה של ישראל ואינם דורשים לשים קץ למדינה. מרבית הפלסטינים מוכנים לחיות בשלום במדינה פלסטינית עצמאית לצד מדינת ישראל. דעה זו הובעה על ידי פלסטינים רבים בשטחים עוד לפני שאומצה כמדיניות רשמית של אש"ף.

שנית, גם הפלסטינים לא יעזבו את האיזור. הם ימשיכו את האינתיפאדה ככל שידרש, עד שיזכו בעצמאות והכרה כמדינה, כזו שיש לישראל. גם הם רוצים מדינה בה יוכלו לחיות בשלום ובבטחון, לא כפליטים ולא כאזרחים סוג ב' תחת שלטון ישראל.

מרבית הישראלים דוחים את האופציות הקיצוניות לפתרון "הבעיה הפלסטינית", קרי, גירוש כל הפלסטינים והשתלטות על קרקעותיהם ורצח עם, בטענה ששיטות כאלה אינן הולמות את רוח היהדות ולא ייתכן שעם סובל יעולל כדבר הזה לעם סובל אחר. נקיטת אמצעים כאלה עלולה להביא לקיפוח חיי ישראלים רבים ולא כל שכן חיי פלסטינים, וגירוש וקטל המוני עלולים להניע ממשלות ערביות לנסות ולממש את פחדיה של ישראל.

הגיעה העת שישראל תכיר בכמה עובדות לא נעימות. נזכיר פה שתיים כאלה. ראשית, יש להקפיד לבחון את הסכסוך הישראלי-פלסטיני במסגרת המצב הכולל במזרח התיכון והעולם הערבי, כלומר, תוך התייחסות להתפתחויות אפשריות בשנים הבאות. "פתרונות" שנראים מוצלחים ומושכים לטווח הקצר עלולים להתפתח לכלל עתיד עגום מאוד למדינת ישראל. אזרחי ישראל נוטים לשים מבטם בגבורת חייליהם ובעליונותם הצבאית, אך במזרח התיכון כבר החל תהליך של חימוש בטיילים ארוכי טווח ונשק כימי, ולראיה מלחמת אירן-עירק. התפתחויות אלה מבטלות את עליונות המורל הגבוה ותכונות אחרות הייחודיות לצה"ל. למען בטחונה, חייבת ישראל להתקבל כשכנה מן המניין במזרח התיכון.

שנית, קשה לישראל להבין ולקבל שלעיתים מדיניותה ופעולות ממשלתה היו שגויות, שלא זו בלבד שגרמו אי-צדק לפלסטינים, אלא גם פגעו בבטחון לטווח הארוך של מדינה חופשית בישראל. קשה לישראל להכיר בכך, שלא תמיד תשיג את מטרותיה בכל סכסוך בלי להתחשב בצרכי הצד השני ובצדקת הנושאים העומדים על הפרק.

בעיות אלה מקשות על ישראל להעריך באופן קר וחסר פניות את השפעות האינתיפאדה בעתיד, ולבחון בזהירות כיצד מוטב לפעול למען פתרון הסכסוך, כך שיענה על המטרות ארוכות הטווח של שני העמים.

חמש אופציות לעתיד

על סמך מחקרים שנעשו על ההיסטוריה והדינמיקה של תנועות מרי ומשטרים מזכאים, אפשר לחזות את האפשרויות העומדות בפני ישראל בהתמודדותה עם האינתיפאדה המתמשכת.

לא נראה שהאינתיפאדה בצורתה הנוכחית ואופן הדיכוי הישראלי יאריכו ימים. הדבר נכון בין אם מטרתה של ישראל לספח את השטחים לתחום המדינה, או רק להבטיח שלא יפלו תחת שלטון לא ישראלי. השאלה הנשאלת היא, אם כן, לאילו כיוונים יתפתח הסכסוך הישראלי-פלסטיני בעתיד, ומה תהיינה תוצאותיו החמורות, והשלכותיהן על המדינה והחברה בישראל ועל הפלסטינים כאחד.

אם נתרכז בעיקר בפעולותיה של ישראל ופחות בפעולות הפלסטינים, ניתן לחזות חמש אפשרויות. רבים תומכים בהתערבות בינלאומית, אך זו פחות אמינה ואינה ניתנת לשליטה על ידי הצדדים העיקריים בסכסוך. מובן, שאף אחת מהאפשרויות אינה בבחינת גזירת הגורל, ועדיין אפשר להשפיע על העתיד באמצעות החלטות שמתקבלות כיום. האפשרויות הבאות העומדות בפני ישראל נראות המציאותיות ביותר. ארבע הראשונות נתונות כמעט בלעדית לשליטת ישראל, והחמישית נתונה לשליטת הפלסטינים.

אפשרות 1: ממשלת ישראל תגביר את הדיכוי, כך שיהיו אלפי הרוגים ופצועים בקרב הפלסטינים, מתוך תקווה לשים קץ לאינתיפאדה, לגרש את הפלסטינים ולספח את השטחים.

התוצאות של מגמה כזו תהיינה: א. בעיית טרור ארוכת טווח; ב. גידול האנטישמיות בעולם; ג. תגובה צבאית מטעם ממשלה ערבית קיימת או ממשלות ערביות חדשות וקיצוניות יותר (חמושות אולי בנשק כימי) בניסיון להשמיד את ישראל, ובכך להגשים את הפחד הנורא ביותר של ישראלים רבים.

גישה כזו יכולה להצליח בטווח הקצר, אך היא לא תפתור את המשבר בטווח הארוך. כפי שניתן ללמוד מחזירתם של היהודים לארץ ישראל לאחר אלפיים שנות גלות, בפעם הבאה יהיו אלה הפלסטינים וצאצאיהם שירצו להקים מדינה במולדת אבותיהם.

אפשרות 2: ישראל תגביר את הדיכוי ותחמיר את השלטון, לא בצורה קיצונית כמו באפשרות הראשונה, אך מספיק כדי לגרום לפלסטינים רבים לסטות מההגבלות הקיימות כעת על האלימות במאבק, למאוס במתונים שבין מנהיגי אש"ף ולתמוך בקבוצות לאומניות, פוליטיות או דתיות אחרות, תוך מעבר למאבק אלים וצבאי באופיו בשטחים ובתוך גבולות מדינת ישראל.

התוצאה של גישה כזו עלולה להיות גרועה מלבנון שנייה, רצופה זוועות וניתוך התקוות לכבוד, שלום ועצמאות, הן של ישראל והן של הפלסטינים. קשה להעריך מה יהיה סוף התהליך. גם אם הדיכוי הישראלי ישכך את האינתיפאדה לזמן מה ויצור כניעה לכאורה, הבעיה האמיתית תמשיך להתקיים. בעתיד תקום תנועת מרי חדשה והתקוממות נוספת.

אפשרות 3: ישראל תשמור על רמת הפעילות הנוכחית שלה, בלי לעשות ויתורים פוליטיים משמעותיים, מתוך מחשבה שכך אפשר ליצור מצב מאוזן ושהפלסטינים יתייашו ויוותרו על המאבק.

אפשרות זו עלולה להביא לידי חוסר אמון מצד הפלסטינים במאבק ללא אלימות וביטול ההגבלות שלהם על פעילות אלימות. התוצאה תהיה גידול איטי אך ניכר בפיגועים פלסטיניים המכוונים אל ישראלים בשטחים ובתוך תחומי מדינת ישראל. במקביל, מתנחלים ישראלים וקבוצות אחרות בישראל ימשיכו וירבו בהתקפותיהם האלימות על הפלסטינים, ואפילו על ישראלים אחרים בעלי דעות מצוגדות.

מצב כזה עשוי להידרדר במהירות, וממשלת ישראל, על מנת לשמור על שליטה, עלולה לנטוש את צורת הממשל הדמוקרטית שלה בתוך תחומי ישראל, ולהחיל משטר חירום כלשהו או משטר צבאי. בשל גודל המשבר ומורכבותו, והסכנה של אלימות נמשכת, מחודשת או מוגברת מכל הצדדים, עלול משטר החירום להימשך זמן רב. אווירה עוינת ומתמשכת של ממשל צבאי תקטין את הסיכויים לחזרה לממשל דמוקרטי בישראל. שינויים כאלה ורמת אלימות גבוהה ישפיעו מאוד על אופי החברה בישראל.

אפשרות 4: ישראל תכיר בעיקרי הדרישה לעצמאות הפלסטינית ותפחית בהדרגה את עוצמת הדיכוי ואת אמצעיו. ניתן לעשות זאת תוך הכרה גלויה בתהליך או תוך הכחשתו.

ישראל תוכל להתיר את חזרתם של פלסטינים התומכים במאבק ללא אלימות, כגון מובארק עוואד ואחרים, שגורשו בשל פעילות אי-אלימה. כמו כן, תוכל ישראל לשחרר עצירים פלסטינים ואסירים שלא הואשמו ונשפטו על רצח, להקפיא את המשך ההתיישבות בשטחים ולערוך בחירות חופשיות בשטחים בפקוח האו"ם או גורם חיצוני אחר. ישראל תוכל להחליט על מדיניות של אי התערבות בענייני פנים בכפרים, ערים ומועצות של פלסטינים בשטחים. תחומים הדורשים כעת קבלת היתרים ורשיונות מהממשל הישראלי, כגון חינוך, כלכלה ואסיפות לא אלימות, ישוחררו מהצורך בפקוח והתערבות ישראליים.

שיטות הדיכוי הקיצוניות ביותר יוגבלו מאוד או ייאסרו כליל. אזרחים וחיילים ישראלים שיתקפו ויהרגו פלסטינים יועמדו לדין מחמיר, למען יראו וייראו. התנהגות כזאת לא תיסלח, כיוון שלא זו בלבד שהיא מנוגדת לזכויות האדם, היא גם פוגעת בישראל.

התוצאה יכולה להיות ירידה ברמת האלימות בסכסוך. אם תיישם ישראל גישה כזו, ייתכן שהירידה המקבילה ברמת האלימות הפלסטינית תורגש באיחור-מה, אך הסיכוי שאכן תהיה ירידה - יגדל. במצב כזה, חשוב מאוד שהפלסטינים יפחיתו את הפעולות האלימות תוך המשך פעילות אי-אלימה והקמת מוסדות שלטון. לבסוף, ישראל תוכל, עם או בלי סיוע של ועידה בינלאומית, לנהל משא ומתן להכרה חדדית עם מדינה פלסטינית עצמאית. ההתנגדות הישראלית למדינה פלסטינית עצמאית תיחלש, אם הממשלה הפלסטינית תציע או תסכים לפירוז תמידי (כמו בקוסטה-ריקה) ואיסור על בריתות צבאיות עם מדינות אחרות (כמו באוסטריה), תוך כדי אימוץ מדיניות הגנה אזרחית המבוססת על מאבק ללא אלימות מאורגן מראש. ארבע האפשרויות האלה מתרכזות בעיקר במדיניות וביוזמות ישראליות. האפשרות החמישית תלויה ביוזמתם של הפלסטינים ומצויה בשליטתם.

אפשרות 5: בלי קשר למדיניות ממשלת ישראל, הפלסטינים יפתחו ביוזמה מדינית ויעמידו את ישראל בפני עובדות חדשות. אם יפעלו בתבונה, יעברו הפלסטינים למדיניות של מאבק ללא אלימות כלל במסגרת האינתיפאדה. הם יאלצו לוותר על ידוי האבנים ובקבוקי התבערה, למנוע התקפות של יחידים על ישראלים, להפסיק את רצח המואשמים בשיתוף פעולה, לשים קץ לתקריות גבול, ולעומת זאת להגביר את אי-שיתוף הפעולה עם השלטון הישראלי, לטפח את עצמאותם ולפתח מוסדות פלסטיניים. צעדים אלה ניתן לנקוט בלי קשר להתפתחויות במדיניות הישראלית ובדיכוי.

ככל שהמאבק הפלסטיני ינוע לעבר מדיניות של אי-אלימות, כן יגבר הלחץ בתוך ישראל נגד דיכוי והרג פלסטינים ונגד מדיניות הכיבוש. המאבק הפלסטיני יקבל משנה כוח ותגובות מדינות אחרות נגד ישראל יחריפו. במסגרת זו ייתכנו שינויים מרחיקי לכת במדיניות ארצות-הברית כלפי ישראל. אי שיתוף הפעולה, העצמאות בפועל והקמת המוסדות, יצרו מעין "עצמאות זוחלת" של החברה הפלסטינית, שתנוע לקראת עצמאות למעשה. ככל שזו תסגל לעצמה יותר כוח בשטחים, כך תגבר ההכרה הבינלאומית בה. בשל האיום הרציני לישראל שנושאת אפשרות זו, למרות האופי הלא-אלימים של המאבק הפלסטיני, תיתכן עלייה זמנית במספר הנפגעים הפלסטינים. אבל ההיסטוריה מראה שלאחר מכן תהיה ירידה משמעותית ביותר במספר הנפגעים וההרוגים.

לבסוף, כמו באפשרות הרביעית, ישראל תוכל לדון בהכרה הדדית עם מדינה פלסטינית עצמאית, בלי חשש לאבדן כבוד וללא פחד.

שלום עם יתרונות הדדיים?

ייתכן שיש אפשרויות נוספות, אך נראה שאלה הן האפשרויות העיקריות הנתונות ליוזמה ולתגובה ישראלית. שלוש האפשרויות הראשונות ימיטו אסון על כל הגורמים המעורבים, ואילו השתיים האחרונות פותחות פתח לתקווה גדולה, הן לישראל והן לפלסטינים. ואולם, שתי האפשרויות הללו דורשות מישראל לנטוש את חזון "ארץ ישראל השלמה" שבא על חשבון הערבים (הגשמת החלום הזה תביא לשנאה גדולה עוד יותר מצד הערבים, ולאלימות ארוכת-טווח נגד ישראל). הפלסטינים, מצדם, ייאלצו לוותר על מטרתם לגאול את כל האדמות שעליהן ישבו אבותיהם.

ישראל תוכל להקל על תהליך הוויתור הזה אם תציע לשלם פיצויים לפלסטינים שאדמותיהם, כפריהם ובתיהם נלקחו מהם בדרך זו או אחרת בעבר. פיצויים כאלה יעלו הרבה פחות מהחזקת צבא במצב לוחמה לאורך עשרות בשנים, ובלעדיהם שנאת הפלסטינים ונטירת הטינה שלהם יהוו בעתיד חומר דלק לטרור ולמלחמות במשך שנים ארוכות.

מצד שני, אחרי שנים כה רבות של מרירות ואלימות, ייתכן שישראל והפלסטינים יבינו לבסוף, כי אפשר שהפחד מפני הצד היריב כבר אינו כורח המציאות. שני העמים יכולים ללמוד לתרום זה לזה. שלום המבוסס על צדק לפלסטינים הוא תנאי מוקדם לקבלה כוללת של מדינות ערב את ישראל במזרח התיכון, ומכאן גם תנאי לבטחון ישראל בעתיד. מדי פעם ייתכנו בעיות ומתחים בתוך כל אחת מהמדינות ואף ביניהן, אך עתיד המבוסס על הכרה במציאות עשוי להוביל לשלום המבוסס על כבוד הדדי.